

En Beskrivelse af Gauthier's Maade at opbevare og dyrke Kartofler paa*).

Oversat fra det Franske, og ledsaget af nogle Bemærkninger af Kunst- og Handelsgartner F. Wendt paa St. Tørgensbjerg ved Roeskilde.

1. Angaaende Valget af Læggekartofler. Saa snart man om Efteraaret er færdig med at tage Kartofler op, gjør man bedst i strax at tage dem fra, man næste Aar vil benytte som Læggekartofler, og bør man til denne Brug foretrække og udsøge sig store og middelstore Knolde. Der gives dem, der altid hertil udsøge og gemme de smaa Knolde, fordi disse strække bedre til ved Lægningen, men det bør langt foretrækkes at benytte de store Knolde til Lægning og give de smaa til Kreaturerne. Benytter man smaa Knolde til Lægning bliver Følgen, at man avler Kartofler af en aldeles uanseelig Størrelse.

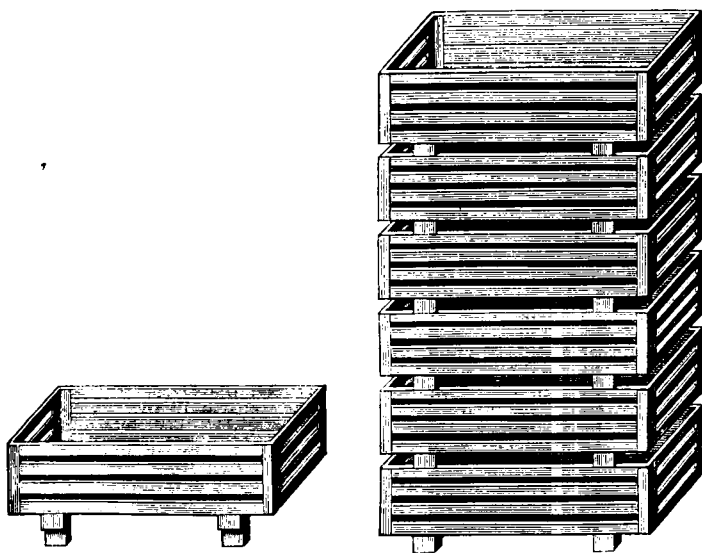
Skulde man ikke have Kreaturer, som man kunde give de smaa Kartofler, tilraader jeg, at man rykker Raderne saa nær sammen som f. Ex. ved Korn og Urter. Paa denne Maade vil man opnaae en større samlet Afgrøde end ad almindelig Wei, men store Kartofler vil man ikke faae.

2. Maaden, hvorpaa de til Lægning reserverede store Kartofler bringes til at strække til Beplantning af det størst mulige Areal. De skjæres i flere Stykker, saa eller mange, alt efter deres Størrelse, og saaledes, at paa hvert Stykke findes to eller tre Dine. Lange

*) Fra den danske Gesandt i Paris indsendt til Udenrigsministeriet, og senere tilstillet Landhuusholdningselskabet fra Indenrigsministeriet.

Kartofler maa gjennemskjæres paalangs og ikke paatværs, fordi det største Antal Dine findes paa Bredsiden, paa Midten, og de Spirer, der findes paa Endesladerne, kun formaae at give en simpel Afgrøde. — Delingen bør foretages 3 Uger eller en Maaned, efterat Kartoflerne ere optagne; at opsætte det til umiddelbart før Vægningen er yderst uheldigt, man avler isaa- fald langt mindre Kartofler, end man ellers vilde kunne op- naae. Det forholder sig dermed, som med Bessjæring af Træer midt under Væksten, man hømmer denne, og Tabet af Saft vedvarer, til Saaret er lægt.

3. Om Opbevaringen af Væggekartofler. Man bør dertil benytte lette, aabne Kasser eller Kurve (see hosstaaende Afbildning), 26 Tommer lange, 13 Tommer brede og $4\frac{1}{2}$ til $5\frac{1}{2}$ Tommer dybe.

Under Bunden, der ligesom Siberne dannes af Trælister, er anbragt 2 større Rister for Luftcirculations Skyld, og ved hver Ende ere Kasserne forsynede med et Haandtag for at lette Flyt- ningen af dem. I disse Kasser fyldes nu de til Vægning be-

stemte Kartofler, og de udsættes dernæst i mindst en Maaned for Luftens Paavirkning, det være sig paa et Loft, i et Skuur, i Laden, eller hvor det nu bedst passer sig. Man stiller Kasserne op ovenpaa hverandre, og det er ligegyldigt, hvor høi man gjør Stablen. Skulde der være Fare for, at Frostene kunde naae Kartoflerne, hvor de opbevares, maae de i Tide bringes til et sikkert Sted, dog bør man saavidt muligt undgaae Kjeldere, idet man i Henseende til Opbevaringsstedet erindrer sig, at jo luftigere dette er, desto bedre.

Kasserne ere lette at haandtere og beskytte de unge Skud, Spirerne, mod at afrives. Skal Vægningen foregaae, sættes Kasserne paa en Vogn og føres paa denne ud paa Marken til selve Stedet, hvor Vægningen skal stee.

4. Om Vægningen. En Feil, man desværre gennemgaaende gjør sig skyldig i, er at lægge Kartoflerne altfor seent, hvilket opretholder Sygdommen i Tilfælde, at der følger fugtigt Veir i Juli og August, og de unge Planter ikke forinden have opnaaet den fornødne Udvikling eller Modenhedsgrad til at modstaae den.

Ved at opbevare Væggekartoflerne paa ovenfor anbefalede Maade, vil man avle mere, og Høsten vil komme tidligere, thi den forsinkes væsentligt ved Tabet af de Spirer, der afbrækkes.

Knolde, lagte med alle deres Spirer usforstyrrede den 15de April, have f. Ex. allerede den 15de Mai havt en Høide af $9\frac{1}{2}$ " , medens andre, lagte til samme Tid, men hvis Spirer forud vare forsætlig afbrækkede, først da just begyndte at stige gennem Jorden. — Ved Opbevaring af Kartofler i Kjeldere eller Gruber, er det nødvendigt, i Løbet af Vinteren og Foraaret at rense dem flere Gange, et Arbeide, der meget svækker Knoldene, og gjør, at man avler langt flettere end ellers vilde være Tilfældet.

Paa Knoldene i Kasserne findes smaa Spirer, som man ved Udlægningen meget maa vogte sig for at komme til at brække af.

Man bør lægge fine Kartoffler i en Dybde af 6 Tommer, og, for med Lethed at kunne rense dem, i 15 til 19 Tommers Afstand.

Anvendes Gjødning til Kartofflerne, bør denne holdes over de lagte Kartoffler; man opnaaer derved en kraftigere Plante, som skyder en extraordinair Rod.

Saa snart Skudene ere vel over Jorden, hypes de ved indtrædende tørt Veir, og naar de senere ere saa vidt fremstredne, at man antager, de nye Knolde ville til at danne sig, hypes Jord op om hver enkelt Plante for sig. Hvor høit op de skulle tilbækkes med Jord, og med hvormeget, beroer paa Skudenes Styrke; dog bør disse i intet Tilfælde heelt tilbækkes. Ved indtrædende Regn maa dette Arbeide standses.

Saa snart Bladene begynde at visne og Kartofflerne ere modne, maa man skyndsomst see at faae dem tagne op.

5. En Fremgangsmaade, ved hvilken man i det Smaa kan forskaffe sig nye Kartoffler meget tidligt. Man lægger Kartofflerne i 4½ til 6" Blomsterpotter, henstiller disse i Drangerierne paa Kasserne om Træerne, et Sted, hvor de ingen Skade gjøre, og vander dem saa fra Tid til anden. Saa snart der da ingen Fare er længere for Frost, ubplantes de paa aaben Mark, og man kan om det gjøres Behov bestytte dem ved Straamaatte, hvilket er at foretrække for at lade dem blive i Potterne, hvori Udviklingen kun sridder lidet frem, hvorlænge man end lader dem blive deri. Paa denne Maade vil man kunne forskaffe sig nye Kartoffler næsten ligesaa tidlig som i Mistbænk.

Bemærkninger ved Hr. Gauthiers forestaaende Fremstilling.

Det kongelige Landhuusholdningselskab har i høitæredet Skrivelse af 27de Novbr. f. A. beæret mig med at affordre min Erklæring angaaende en af Gauthier i Paris opfundet forbedret Kartoffelbrykningsmaade, og ibet jeg beider und-

skyldt, at Nærværende paa Grund af andre Forretninger fremkommer saa seent, skal jeg hermed tillade mig at hittede mine Anskuelse om det mig tilstillede Skrift, som jeg herved har den Ære at remittere.

Det er ikke noget Nyt, at man til Væggekartofler for det følgende Aar bør udsøge de bedste, sunde og meest udviklede Knolde, ikke saaledes som Gauthier siger: de største og middelstore, men helst de Sidste, da man derved i Regelen opnaaer at erholde Knolde, som ere meest normale; thi ved at vælge de største Kartofler, hvilke indeholde meget vandede Safter, og hvorved de mindre godt egne sig til Opbevaring og videre Formering, medgaaer et større Quantum paa Dekonomiens Beføstning. Man kan jo rigtignok itustjære de store Kartofler, og er man i den Nødvendighed at maatte bruge disse til Vægning, er det visse et godt Middel, som Gauthier anbefaler, at foretage Stufjæringen om Efteraaret kort efter Optagningen, imedens Tørrer endnu er i Luften, for at der kan danne sig en fast Hinde over Saaret, ligesom det er anbefalelsesværdigt at overstjære de lange Kartofler paa langs, for derved at erholde den største Flade med de fleste Spirer; men jeg troer, at man saameget som muligt maa undgaae at overstjære Væggekartoflerne og at beskadige dem. Hos os i vort fugtige Klima vil det vistnok være tilraadeligt i flere Dage at lade Kartoflerne lufttørres, forinden de henlægges til Opbevaring for Vinteren. Det er ganske rigtigt, som af Gauthier anført, en Feil at benytte til Vægning de ganske smaa Kartofler, som ikke have opnaaet deres fuldkomne Udvikling, kun ere besatte med saa og svage Spirer og som igjen frembringe svage Planter, der naturligtvis ere meest modtagelige for Sygdom. Man bør derfor kun i Nødsfald benytte disse til denne Brug og helst anvende dem til Kreaturfoder.

Den af Gauthier anførte Maade at bevare Kartoflerne i Kasser eller Kurve af den ovgivne Construction med Lufttræk igjennem paa Siderne og forneden, er vistnok meget hensigtsmæssig, naar det gjælder om mindre Quantiteter, og hvorved

Kartofflen, naar den om Foraaret især i et varmere Klima er tilbøielig til at spire, bedre kan bevares, saaledes at Spirerne ikke afbrækkes eller beskadiges; men i det Større vil den vistnok være en meget kostbar Methode, og der behøves stort Rum for saadanne Kasser eller Kurves Opbevaring, hvortil der i vore kolde og fugtige Vintre i Almindelighed vil mangle Plads paa Steder, hvor Frostens Indtræden kan holdes ude, uden at the til kunstig Opvarmning eller til Kjeldere, hvortil jo kun bør vælges tørre og luftige. Jeg skulde troe, at det Rigtigste var at bygge en Jordhytte ovenpaa Jorden, opført paa den Maade, at Stager bleve nedrammede lodret i Jorden, saaledes, at disse kom f. Ex. 3 Alen ovenfor Jorden, derovenpaa til Tag fæste horizontale Stager, og den hele Hytte dækket og flettet med Grene, saaledes, at man ved Frostens Indtræden kunde sætte en Bold udenom og et Lag af Tang, Halm, Jord o. s. v. Man maatte imidlertid indrette denne Hytte saaledes, at man ved Frostens Ophør eller ved stærk Løveir kunde forskaffe Lufttræk igjennem den. Det er vistnok det Fordeelagtigste, naar man kan lægge Kartoffler, hvis Rødder eller Spirer ere fuldkomment bevarede, og i denne Retning vilde de anførte Kasser eller Kurve være særdeles hensigtsmæssige.

Min Methode at opbevare mine Rødder og Spirer paa i de senere Aaringer, da jeg ogsaa til Opbevaring af saadanne undgaaer at benytte Kjeldere, er, at jeg lægger Kartofflerne ovenpaa Jorden paa en tør og luftig Plads i smalle og spidse Batterier, og i Bunden paa langs lægger jeg Drainrør. Efterat Jord første Gang er paafyldt med et tyndt Lag af 2--3" Lykkelse, stikker jeg paa begge Sider af Batterierne Drainrør i skraa Retning, og som gaae lidt ind i selve Kartoffelbunkerne; senere paafylbes et lignende Lag, og først ved Frostens varige Indtræden dækkes med Tang, Halm o. s. v. Jeg frembringer herved en Luftcirculation i Rødderne, som har viist sig gavnlig for mine Beholdninger. Jeg maa dog bemærke, at jeg, førend jeg lægger Kartofflerne i Batterierne, lufttørker Rødder og Spirer cirka 2--4 Uger forinden, idet jeg

lægger dem ved Siden af den Plads, hvor Batterierne skulle være, og dækker dem imod Nattefrost og stærk Regn med et godt Lag Halm, som aftages ved godt og tørt Veir, indtil de blive henlagte paa det for dem bestemte Sted. Naar Frosten om Foraaret ophører, aftager jeg først Tangdækket, derpaa Jorddækket, og lader, saa ofte Veiret om Dagen er frostfrit og tørt, Kartoflerne ligge aabne for Sol og Luft, idet jeg ligesom om Efteraaret har Halm i Beredskab for at dække dem imod indtrædende Nattefrost og Regn. Paa denne Maade fremsthyde Spirerne ikke saa hurtigt, og idet Skallen bliver tykkere, paa de gule og hvide Sorter ofte ganske mørkegrøn eller brungrøn, paa de farvede ligeledes mørkere og af ureen Farve, hvorved de rigtignok erholde et mindre godt Udseende, troer jeg, at de vandede Safter forflygtige og foraarsage, at Moderkartoflerne i et fugtigt, koldt Aar ere mindre modtagelige for Sygdom, hvorimod de, som have været opbevarede i mørke, dunstige Kjeldere eller seent afdækkede i Kulerne, frembringe lange, thnde Spirer, der let asbrækkes, behøve længere Tid for at hærdes og sjelden opnaae rigtig Jørelse, som ved den af mig benyttede Methode, da de Spirer, som muligen fremkomme forinden Vægningen, ere tykke, sammentrængte og robuste *).

At det er fordeelagtigt at lægge Kartofler saa tidligt som muligt, især i en varm Jordbund og et varmt Klima, er vist; men i vort Klima bør man vistnok ikke lægge sine Kartofler, forinden Jorden har opnaaet tilstrækkelig Varmegrad for denne exotiske Plante, saaledes, at den hurtig kan komme i Bævt, og ikke for længe ligge i Uvirksomhed i Jorden. Der er ikke saaliden Forskjel med Hensyn til Tiden, inden de forskjellige Jordarter opnaae tilstrækkelig Varme for Modtagelsen af Kartoflerne, og ofte kan man med Fordeel i en mild, let og muldet Jord lægge sine Kartofler 14 Dage eller mere tidligere

*) Forinden jeg lægger Kartoflerne, sorterer jeg dem omhyggeligt, at de syge og bestadigede fraffiles.

end i en kold Veerjord, og jeg troer at have erfaret, at den Kartoffel, der er lagt for tidlig i en saadan Jord, lettere er udsat for at blive syg, da Kartofflen ikke spirer, forinden Jorden har opnaaet fornøden Varmegrad, men i den Tid optager Moderkartofflen let endeel af de frie Syrer, som om Foraaret findes i Jorden. Ved min Methode, at udsætte Kartofflerne for Luften, fremlokses Spirerne i Reglen kun saavidt af For-
dybningerne, at de, naar de lægges i passende Jord, kunne skyde frem med Kraft. I det Smaa kan det lade sig gjøre at drive Kartofflerne, indtil Jorden er beqvem, men man maa da være vaersom med Lægningen, at ikke Spirerne afbrækkes.

Naar man paa Grund af Jordens Magerhed er nødt til at gjøde Jorden til sine Kartoffler, er Gauthiers Methode med Obergjødning vist hensigtsmæssigere, end at bringe den i Jorden, saa at den kommer i direkte Berøring med Knoldene. Jeg anseer det heldigst, at lægge Kartoffler i Jord, der har jevn god Gjødningskraft, og saa langt borte fra Gjødningen (2-3 Aar), at Spirerne alligevel med Kraft kunne skyde frem; man erholder vel ikke saa stort Udbytte, som i gjødet Jord, men Knoldene ville bedre modstaae Sygdommen, og være af behageligere Smag. Forsøg med Gjødsning med frist Tang har hos mig givet særdeles tilfredsstillende Resultater.

Med Hensyn til Dybden, hvori Kartofflerne lægges og Afstanden af Kartoffelraderne, da ere de af Gauthier anbefalede Maader omtrent de samme som her bruges.

At hyppe i tørt Veir følges vist af de fleste Kartoffel-
dyrkere; dog kan det ikke noksom anbefales, at være omhyggelig hermed. Derimod er Maaden, at bedække Skudene med Jord paa den Tid Kartofflerne begynde at ansætte Knolde, ikke brugelig her, skjøndt det vel har været forsøgt, men uden Held. Jeg skalde imidlertid troe, at det kan gjøre Gavn, naar dette Arbeide udføres i tørt Veir, ikke saameget fordi Skudene blive tilbækkede med Jord, hvilket jeg imidlertid ikke skal forkaeste som Bestyttelsesmiddel imod Temperatur-
afvejslinger, men maastee snarere paa Grund af den Løs-

ning af Jorden, som derved finder Sted, og som navnlig i en vaad Sommer, hvor Jorden ofte ved Bladskregn bliver fast, vil være gavnlig. Jeg har et Par Aar forsøgt ved den omtalte Væxtperiode at lade Høppeploven gaae igjennem Kartoffelraderne, et Tidspunkt, hvor man ellers ikke hvyper Kartoffler, og jeg synes, at dette Arbeide har været til Held for Kartofflerne; derved er rigtignok ofte Skudene blevne bedæffede med Jord. Jeg kom paa denne Tanke ved hos en deel Huusmænd og Indsiddere her, som dyrkte tidlige Kartoffler til Salg, og efterhaanden som der ansættes Knolde, aspille disse fra Moderplanten, at bemærke, at de Kartoffler, som enten vare sparede til Læggekartofler eller ikke aftagne, fordi de vare for smaa, om Esteraaret ved Optagningen alle vare funde, hvorimod de Rader, der vare forblevne urørte, næsten alle vare syge. Jeg tænkte, at det var den Løsning af Jorden, som foraarsages ved Afpilningen, og som jo i Regelen skeer i tørt Veir, der havde været den virkende Aarsag til, at de tilbageblevne Knolde havde holdt sig friske.

Med Hensyn til den herstende Sygdom imellem Kartofflerne, da skal jeg ikke her berøre de forskjellige Anstuelser desangaaende, der endnu ikke ere klarede, men det er sandsynligt, at selve Sygdommen ved denne kjelne exotiske Plante har sit Udspring for en stor Deel fra Forkjølelse*), foraarsaget ved pludselige Temperaturafveglinger, og, som ved ethvert levende Individ, indvirker mere skadeligt paa den ene end paa den anden. Af denne Grund angribes den ene Sort lettere end den anden, og det er interessant at see, hvilket jeg ofte har havt Leilighed til at bemærke, da jeg i min Samling dyrker over 100 Sorter Kartoffler, at de samme Sorter, dyrkede paa flere Steder sammen med andre Sorter og eens opbevarede,

*) At Sygdommen ogsaa kan fremkomme ved daarligt Valg af Læggekartofler, troer jeg sikkert, og kan ikke noksom, som i Begyndelsen er fremhævet, anbefale hertil at vælge de bedste, sundeste og meest velbannede Knolde.

have holdt sig funde under forskjellige Forhold og i forskjellig Jordbund, hvorimod andre Sorter, der have staaet Raad om Raad med hine, ofte indtil $\frac{3}{4}$ Deel ere blevne angrebne. Mine fleeraarige Forsøg ere blandt andet gaaede ud paa at erfare, om de forskjellige Sorter, som saaledes det ene Aar have holdt sig fri for Sygdom, ogsaa det følgende Aar vilde holde sig, og det har med enkelte Undtagelser, og som tildeels ere begrundede i Jordbund og andre Forhold, stadfæstet sig.

Jeg troer, at det Vigtigste med Hensyn til Gauthiers Methode er, at han vælger de bedste og meest velbannede Knolde til Læggekartofler, og opbevarer disse paa en hensigtsmæssig Maade i de af ham betegnede Kasser, der imidlertid ere for bekostelige til at anvendes i det Store, — at han lader Luften komme i Berøring med Læggekartoflerne saameget som muligt, — at Spirerne bevares for at bestadiges eller afbrækkes, — og at han lægger sine Kartofler saa tidligt, at de fuldkomment kunne udvikles til en tidlig Modningstid, hvorved i Reglen den almindelige Sygdomsperiode undgaaes for Væxtperioden. At vi hos os ikke kunne lægge Kartofler saa tidlig som i Frankrig, og ikke i enhver Jord lige tidlig, har jeg ovenfor tilladt mig at omtale, ligesom jeg altid har tilraadet, først at lægge Kartofler, naar Jorden har opnaaet en passende Varmegrad, er lovende og beqvem, saa at Spirerne strax kunne fremvoxe; thi jeg anseer det at være ligesaa skadeligt, og i leret eller kold suur Jord endog skadeligere, at lægge for tidlig end lidt seent, da om Foraaret saadanne Jorder indeholde altid endeel frie Syrer, der af den svampede Kartoffel indtages, naar den ofte i flere Dage, ja Uger, ligger i Jorden uden at fremskyde sine Spirer. At en for silbig Røgning paa den anden Side har den Indvirkning, at Knoldene ikke rigtig ere udvorne, forinden den fugtige Periode i Efterommeren indtræder, paa hvilken Tid Sygdommen i Reglen indfinder sig, og angriber lettere de umodne Knolde, er vist, hvorfor dette ogsaa bør undgaaes.

Dette er de Bemærkninger, jeg har tilladt mig at ned-
 skrive med Hensyn til det omtalte Skrift, og som jeg herved
 har den Ære at fremsende. Jeg skal i dette Aar lade mig
 indrette nogle Kasser af den angivne Construction, og sammen-
 holde Opbevaring af Kartofler i disse med de paa min Maade
 Opbevarede, ligesom jeg har ifinde at gjøre endeel andre For-
 søg i denne Retning.

Skulde det høitærede Landhuusholdningssekselskabs Bestyrelse
 ønske yderligere Oplysninger i denne og andre Henseender, skal
 det altid være mig en Ære at staae til Tjeneste efter ringe Ærne.

St. Jørgensbjerg, den 6te Februar 1862.

Erhøbdigst

Frans Wendt.
